

CZU: 331.556.4(478)

UDC: 331.556.4(478)

IMPACTUL POLITICILOR PUBLICHE ASUPRA MIGRAȚIEI DE REVENIRE ȘI A DEZ- VOLTĂRII CAPITALULUI UMAN ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Conf. univ. dr. Oxana BARBĂNEAGRĂ, ASEM
oxana.barbaneagra@ase.md
ORCID: 0009-0008-2567-0170
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.124.007>

Articolul abordează problemele legate de migrația și reintegrarea migranților în Republica Moldova, din ultimul deceniu. Guvernul Republicii Moldova a manifestat un interes crescut față de diasporă și politicile migraționale, elaborând strategii și politici privind migrația. Cu toate acestea, se remarcă că soluțiile propuse s-au concentrat, în mod special, pe migranții efectivi, neglijând migranții potențiali și optimizarea procesului de migrație. De asemenea, se observă că politicile de reintegrare ale migranților în Republica Moldova au avut, în mare parte, un caracter informativ, concentrându-se pe un nivel individual și oferind servicii și instrumente de reintegrare pentru cetățeni, dar nu și pentru comunități. Articolul menționează instituționalizarea Mecanismului de coordonare a politicii de stat în domeniul Diasporei, Migrației și Dezvoltării în Republica Moldova și includerea subiectului reintegrării migranților drept o prioritate pe agenda Guvernului.

Cuvinte-cheie: migrație de revenire, politici migraționale, diaspora, piața muncii, capital uman.

JEL: J11, J18, J24.

Introducere

Migrația este un fenomen caracteristic Republicii Moldova, având multiple consecințe demografice, sociale, culturale și economice. Potrivit estimărilor oficiale ale Biroului Național de Statistică, în anul 2019, circa 1 milion de persoane cu vârsta de 15+ ani lucrau sau erau în căutare de lucru peste hotare, iar în anul 2020, numărul migranților internaționali din țara noastră

THE IMPACT OF PUBLIC POLICIES ON RETURN MIGRATION AND HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Assoc. Prof. PhD Oxana BARBANEAGRA, ASEM
oxana.barbaneagra@ase.md
ORCID 0009-0008-2567-0170
DOI: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.124.007>

The article addresses the issues related to migration and reintegration of migrants in the Republic of Moldova in the last decade. The Government of the Republic of Moldova has shown an increased interest in diaspora and migration policies, developing strategies and policies on migration. However, it is noted that they are mainly focused on actual migrants, neglecting potential migrants and optimizing the migration process. It is also mentioned that the reintegration policies of migrants in the Republic of Moldova were mostly informative, focusing on the individual level and providing reintegration services and tools for citizens, but not for communities. The article mentions the institutionalization of the State Policy Coordination Mechanism in the field of Diaspora, Migration and Development in the Republic of Moldova and the inclusion of the reintegration of migrants on the government's agenda as a priority.

Keywords: return migration, migration policies, diaspora, labour market, human capital.

JEL: J11, J18, J24.

Introduction

Migration is a characteristic phenomenon for the Republic of Moldova with multiple demographic, social, cultural and economic consequences. According to the official estimates of the National Bureau of Statistics, in 2019, about 1 million people aged 15+ were working or looking for work abroad, and in 2020, international migrants in our country were estimated at about 1,150,000 persons of just over 4 million inhabitants, i.e. 28.7% of the total population [2].

se estima la circa 1.150.000 persoane, populația fiind de puțin peste 4 milioane de locuitori, adică 28,7 % din populația totală [2].

Studiile istorice privind fenomenul migrației din Republica Moldova evidențiază un flux ridicat al acesteia începând cu anul 1990, care s-a accelerat începând cu anul 2000. „În perioada anilor 2000-2020, numărul de migranți a crescut constant, într-un ritm de aproximativ 100.000 de persoane o dată la cinci ani (până la 248.000 în perioada 2015-2020). Ținând cont de faptul că, simultan cu depopularea, rata fertilității a fost scăzută, procentul de migranți internaționali a crescut cu 2-3% o dată la cinci ani (și cu 6,3% în ultimii cinci ani), iar pandemia de COVID-19 a accentuat această tendință” [2].

Pe de o parte, emigrarea forței de muncă amplifică presiunile demografice, inclusiv asupra pieței forței de muncă și duce la risipirea capitalului uman, stagnarea capitalului social și creșterea numărului de copii și vârstnici abandonati. Pe de altă parte, trebuie de luat în considerare și avantajele acestui fenomen: mobilitatea umană, scoaterea familiilor din sărăcie, acumularea de economii, noi deprinderi și cunoștințe – toate acestea transformând migrații într-un capital uman puternic, cu competențe profesionale, valori și resurse financiare, care poate fi direcționat spre dezvoltarea societății. Potențialul diasporei poate fi valorificat prin crearea de politici guvernamentale sustenabile privind realizarea, aplicarea și protejarea la maxim a drepturilor și intereselor cetățenilor Republicii Moldova stabiliți peste hotare, prin crearea condițiilor favorabile pentru investirea în țară a mijloacelor obținute de către cetățenii aflați la muncă peste hotare, precum și prin oferirea unor condiții optime, care i-ar motiva să revină în țară, precum și încadrarea lor ulterioară pe piața muncii și în mediul de afaceri.

Migrația masivă a avut și continuă să aibă două efecte socioeconomice principale. Pe de o parte, urmărim impactul uriaș al remitențelor asupra creșterii economice și a condițiilor de viață ale populației, iar pe de altă parte, se manifestă impactul negativ – deteriorarea generală a dezvoltării capitalului uman la nivel național (din perspectiva exodului creierelor, a îmbătrânirii structurii populației și a reducerii motivației de a munci). Unele ramuri ale eco-

Historical studies on the migration phenomenon in the Republic of Moldova highlight a high migration flow starting in 1990, which accelerated starting with 2000. “During the years 2000-2020, the number of migrants increased constantly, at a rate of approximately 100,000 people once every five years (up to 248,000 in the period 2015-2020). Bearing in mind that, simultaneously with depopulation, the fertility rate has been low, the percentage of international migrants has increased by 2-3% every five years (and by 6.3% in the last five years), and the COVID-19 accentuated this tendency” [2].

On the one hand, labour emigration amplifies the demographic pressures, including on the labour market and leads to the dissipation of human capital, the weakening of social capital and the increase in the number of abandoned children and elderly people. On the other hand, the good side of this phenomenon should also be mentioned: human mobility, lifting families out of poverty, accumulating savings, new skills and knowledge – all of this transforming migrants into a powerful potential, with professional skills, human abilities and resources financial, which can be directed towards the development of society. The potential of the diaspora can be harnessed through the creation of sustainable government policies regarding the achievement, application and maximum protection of the rights and interests of the citizens of the Republic of Moldova settled abroad, the creation of favourable conditions for the investment in the country of the means obtained by the citizens working abroad, as well as by creating the conditions for the return of Moldovan citizens to the country and their placement on the labour market, as well as in the business environment.

Massive migration had and continues to have two main socioeconomic effects. On the one hand, we observe the huge impact of remittances on economic growth and the living conditions of the population, and, on the other hand, the negative impact is manifested – the general deterioration of the development of human capital at the national level (from the perspective of the brain drain, the ageing of the population structure and the reduction of motivation to work). Some branches of the national economy, such as the health and education sectors, are

nomiei naționale, cum ar fi sectorul sănătății și cel al învățământului sunt îndeosebi afectate, impactul migrației fiind unul dăunător asupra disponibilității profilurilor profesionale din aceste domenii.

Treptat, migrații au început să revină în țară, iar acest fenomen a devenit cunoscut drept „migrație de revenire”. Valorificarea potențialului financiar și uman al diasporei (persoanelor emigrate) este strâns legată de procesul de stimulare a revenirilor și facilitează reintegrarea socială a cetățenilor Republicii Moldova. Diaspora, ca beneficiar și partener, aduce, pe de o parte, capital uman, intelectual și economic și reprezintă o resursă esențială pentru dezvoltarea și modernizarea țării, iar, pe de altă parte, poate beneficia de politicile publice care îi sunt destinate. Procesul revenirii îl pune pe cetățean în fața aceluiași dificultăți și provocări ca și procesul plecării. Cetățenii care se întorc acasă nu au un loc de muncă, întâmpină impedimente în obținerea și recunoașterea diplomelor, calificărilor obținute în alte țări, inclusiv în procesul de deschidere a unei afaceri, înmatricularea copiilor în procesul educațional etc. Statul trebuie să sprijine eforturile acestora de a se reintegra în societate, de a redeveni persoane active în Republica Moldova [5].

În prezent, stimularea migrației de revenire reprezintă un punct strategic al politicilor publice promovate de către țara noastră.

Metode de cercetare aplicate

Studiul se bazează pe utilizarea metodelor fundamentale de cercetare, precum *analiza și sinteza, inducția și deducția analitică*. Analiza politicilor publice existente în sprijinirea migrației de revenire și a dezvoltării capitalului uman, au permis identificarea unor domenii care nu au fost acoperite de cadrul politicilor publice. Aplicând deducția analitică, a fost posibilă constatarea abordării insuficiente a rolului diasporei în elaborarea politicilor publice privind migrația și migrația de revenire.

Rezultate și discuții

În perioada ultimului deceniu, Republica Moldova a demonstrat „un interes sporit față de diasporă și politicile migraționale, elaborând o serie de documente strategice, creând Mecanismul abordării integrate a domeniului Diasporei, Migrației și Dezvoltării (DMD) și implementând

particularly affected, the impact of migration being a harmful one on the availability of professional profiles in these fields.

Migrants gradually began to return to the country, and this phenomenon became known as “return migration”. Capitalizing on the financial and human potential of the diaspora (emigrants) is closely related to the process of stimulating returns and facilitating the reintegration of citizens of the Republic of Moldova. The Diaspora, as a beneficiary and partner, brings, on the one hand, human, intellectual and economic capital and represents an essential resource for the development and modernization of the country, and, on the other hand, it can benefit from the public policies intended for it. The process of returning puts the citizen in front of the same difficulties and challenges as the one of departure. Citizens who return home do not have a job, encounter impediments in obtaining and recognizing diplomas, qualifications obtained in other countries, including in the process of opening a business, enrolling children in the educational process, etc. The state must support their efforts to reintegrate into society, to become active persons again in the Republic of Moldova [5].

Currently, the stimulation of return migration represents a strategic point of the public policies promoted by our country.

Applied research methodology

The study is based on the use of fundamental research methods such as *analysis and synthesis, induction and analytical deduction*. The analysis of existing public policies in support of return migration and the development of human capital, allowed the identification of some areas, which were not covered by public policies. Applying the analytical deduction, it was possible to find the insufficient approach to the role of the diaspora in the elaboration of public policies regarding migration and return migration.

Results and discussions

Over the last decade, the Republic of Moldova has demonstrated “an increased interest in diaspora and migration policies, elaborating a series of strategic documents, creating the Mechanism for the Integrated Approach to Diaspora, Migration and Development (DMD) and implementing a series of policy instruments and programs specific to the field” [5].

o serie de instrumente de politici și programe specifice domeniului” [5].

Pornind de la importanța și impactul migrației pentru țară, Republica Moldova a dezvoltat o serie de strategii și politici privind migrația, inclusiv migrația de revenire, deși acestea, de cele mai multe ori, s-au concentrat pe migranții efectivi și mai puțin pe migranții potențiali, atât în ceea ce privește prevenirea fenomenului, cât și din perspectiva optimizării procesului de migrație.

Strategia națională în domeniul migrației și azilului pentru anii 2011-2020 integrează obiectivul de facilitare a revenirii lucrătorilor migranți și reintegrării lor economice și sociale prin măsuri relevante, care constau în a oferi emigranților informația necesară referitoare la posibilitățile de revenire, la necesitățile pieței de muncă, la dreptul și accesul la serviciile publice [7]. Totodată, documentul strategic prevede elaborarea programelor de formare profesională și de dezvoltare a competențelor antreprenoriale pentru lucrătorii migranți reveniți, promovarea reintegrării lucrătorilor migranți reveniți în țară prin consilierea și susținerea în recunoașterea calificărilor obținute, și inițierea propriilor afaceri. În vederea implementării strategiei, a fost elaborat și Planul de acțiuni privind stimularea reîntoarcerii și reintegrării lucrătorilor migranți moldoveni pentru anii 2016-2020.

Printre cele mai reușite măsuri ale strategiei putem menționa:

- implementarea unor programe și politici pentru stimularea revenirii migranților în Republica Moldova;
- furnizarea de sprijin și asistență în procesul lor de reintegrare în societatea moldovenească;
- promovarea oportunităților de angajare și de antreprenariat în țară pentru migranții reveniți;
- îmbunătățirea accesului la serviciile sociale și facilitarea recunoașterii diplomelor și calificărilor obținute în străinătate.

Totodată, pot fi identificate și unele lacune pe segmentul migrației de revenire:

- insuficiența resurselor și alocărilor bugetare pentru a susține în mod eficient procesul de revenire și reintegrare a migranților;

Starting from the importance and impact of migration for the country, the Republic of Moldova has developed a series of strategies and policies regarding migration, including return migration, although these have mostly focused on actual migrants, and less on potential migrants, both in terms of prevention and optimization of the migration process.

The national strategy in the field of migration and asylum for the years 2011-2020 integrates the objective of facilitating the return of migrant workers and their economic and social reintegration through relevant measures to provide emigrants with information about the possibilities of return, the needs of the labour market, the right and access to public services [7]. At the same time, the strategic document provides for the development of professional training programs and the development of entrepreneurial skills for returned migrant workers, the promotion of the reintegration of returned migrant workers in the country through counselling and support in recognizing the qualifications obtained and starting their own businesses. In order to implement the strategy, the Action Plan on stimulating the return and reintegration of Moldovan migrant workers for the years 2016-2020 was also developed.

Among the most successful measures of the Strategy we can mention:

- implementation of programs and policies to stimulate the return of migrants to the Republic of Moldova;
- providing support and assistance to returned migrants in their process of reintegration into Moldovan society;
- promoting employment and entrepreneurship opportunities in the country for returned migrants;
- improving access to social services and facilitating the recognition of diplomas and qualifications obtained abroad.

At the same time, some gaps in the segment of return migration can be identified:

- insufficient resources and budget allocations to effectively support the return and reintegration process of migrants;
- lack of an integrated and coordinated approach in managing the return process

- lipsa unei abordări integrate și coordonate în gestionarea procesului de revenire și în furnizarea de servicii adecvate pentru migrații reveniți;
- dificultăți în identificarea și valorificarea oportunităților economice și profesionale pentru indivizii care se reîntorc acasă;
- informarea asimetrică a migraților cu privire la oportunitățile și sprijinul disponibil pentru reintegrare.

Strategia națională „Diaspora 2025”, împreună cu planul său de acțiuni pentru perioada 2016-2018, determină cadrul general pentru asigurarea coerenței politicilor statului și implementarea unei viziuni comune a Guvernului cu privire la diasporă, migrație și dezvoltare (DMD), stabilește obiectivele specifice și inițiativele strategice, indicatorii de evaluare și monitorizare, precum și rezultatele preconizate. Planul de acțiuni stabilește 4 obiective specifice:

- a) elaborarea și dezvoltarea cadrului strategic și operațional al domeniului DMD;
- b) asigurarea drepturilor diasporei și consolidarea încrederii;
- c) mobilizarea, valorificarea și recunoașterea potențialului uman al diasporei;
- d) implicarea directă și indirectă a diasporei în dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova [6].

Planul de acțiuni pentru anii 2016-2018 al strategiei este echilibrat și realizabil, cu impact cumulativ pozitiv, care derivă direct din obiectivele și prioritățile pe termen mediu, ținând cont de resursele bugetare disponibile și suportul partenerilor de dezvoltare. Planul național de acțiuni pentru reintegrarea migraților care se întorc în țară, pentru perioada 2018-2020, este derularea Planului de acțiuni întreprinse în acea perioadă și stabilește trei obiective principale:

- 1) îmbunătățirea cadrului instituțional pentru informarea și promovarea reintegrării cetățenilor moldoveni întorși din străinătate;
- 2) asigurarea reintegrării sociale a cetățenilor reveniți în patrie;
- 3) sprijinirea reintegrării economice a cetățenilor reveniți în țară [6].

Strategia națională „Diaspora 2025” contribuie la creșterea cooperării între Guvern, autoritățile publice locale, societatea civilă și mem-

and providing adequate services for returned migrants;

- difficulties in identifying and capitalizing on economic and professional opportunities for returned migrants;
- asymmetric information of migrants about the opportunities and support available for return and reintegration.

The national strategy “Diaspora 2025” together with its action plan for the period 2016-2018, determines the general framework for ensuring the coherence of state policies regarding the diaspora and the implementation of a common vision of the Government on diaspora, migration and development (DMD), establishes specific objectives and strategic initiatives, evaluation and monitoring indicators, as well as expected results. Action plan sets 4 specific objectives:

- a) elaboration and development of the strategic and operational framework of the DMD field;
- b) ensuring the rights of the diaspora and strengthening trust;
- c) mobilization, capitalization and recognition of the human potential of the diaspora;
- d) the direct and indirect involvement of the diaspora in the sustainable economic development of the Republic of Moldova [6].

The action plan for the years 2016-2018 of the strategy is balanced and achievable, with positive cumulative impact, which derives directly from the medium-term objectives and priorities, taking into account the available budgetary resources and the support of development partners. The national action plan for the reintegration of returning migrants for the period 2018-2020 follows the Action Plan for the years 2016-2018 and establishes three main objectives:

- 1) improving the institutional framework for informing and promoting the reintegration of Moldovan citizens returned from abroad;
- 2) ensuring the social reintegration of citizens returned from abroad;
- 3) supporting the economic reintegration of citizens returned from abroad [6].

The national strategy “Diaspora 2025” comes to contribute to the increase of cooperation between the government, local public authorities, civil society and members of the diaspora,

brii diasporei, prin îmbunătățirea și extinderea abordării transversale în ceea ce privește DMD.

De rând cu actele strategice menționate anterior, problemele migrației sunt abordate și în alte documente de politică mai ample, precum noua Strategie Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”, aliniată la Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a ONU, care înlocuiește Strategia Națională de dezvoltare pentru 2020; Strategia Națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, care indică direcțiile de dezvoltare a țării pe termen lung, Planul de acțiuni al Strategiei Naționale privind ocuparea forței de muncă pentru perioada 2017-2021, care se axează pe valorificarea potențialului migrației de a sprijini dezvoltarea durabilă; Programul de activitate al Guvernului „Moldova vremurilor bune”, care include un capitol „Politici pentru Diasporă”. Mai mult ca atât, este important de evidențiat că una din prioritățile de bază, care se regăsește în Cadrul bugetar pe termen mediu pentru perioada anilor 2022-2024, se referă la fortificarea mecanismului de cooperare cu diaspora. Un element cheie al interacțiunii Guvernului cu Diaspora îl reprezintă diferitele mecanisme participative, care au drept scop promovarea participării diasporei în procesele publice, politice, economice, sociale și culturale din Republica Moldova.

Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 377 din 2020, abordează problemele migranților reveniți acasă din punct de vedere al reintegrării eficiente a acestora pe piața muncii, prin recunoașterea cunoștințelor și a calificărilor dobândite, precum și valorificarea acestora pentru dezvoltarea economică durabilă a țării. Printre acțiunile prioritare pentru atingerea acestor obiective identificăm următoarele:

1. Reintegrarea eficientă a persoanelor întoarse de peste hotare și valorificarea potențialului diasporei în materie de competențe și calificări;
2. Investirea în soluțiile care facilitează absorbirea (valorificarea) competențelor profesionale, la toate nivelurile, obținute peste hotare de către cetățenii respectivi, în vederea integrării pe piața muncii a resursei umane reîntoarse acasă;

by improving and expanding the transversal approach regarding DMD.

Along with the previously mentioned strategic documents, migration issues are also addressed by other broader policy documents, such as the new National Development Strategy “Moldova 2030”, aligned with the 2030 Agenda for sustainable development of the UN, which replaces the National Development Strategy for 2020; The action plan of the National Employment Strategy for the period 2017-2021, which focuses on harnessing the potential of migration to support sustainable development; The activity program of the Government “Moldova vremurilor bune”, which includes a chapter “Policies for the Diaspora”. More than that, it is important to highlight that one of the basic priorities, which can be found in the medium-term budgetary framework for the period 2022-2024, refers to the strengthening of the cooperation mechanism with the diaspora. A key element of the Government’s interaction with the Diaspora is various participatory mechanisms, which aim to promote the participation of the Diaspora in public, political, economic, social and cultural processes in the Republic of Moldova.

The “Moldova 2030” National Development Strategy, approved by Government Decision no. 377 of 2020 addresses the problems of migrants who have returned home from the point of view of their effective reintegration into the labour market by recognizing the knowledge and qualifications acquired, as well as capitalizing on them for the sustainable economic development of the country. Among the priority actions to achieve this objective, we identify:

1. The effective reintegration of people returned from abroad and capitalizing on the potential of the diaspora in terms of skills and qualifications;
2. Investing in solutions that facilitate the absorption (utilization) of professional skills, at all levels, obtained abroad for full employment on the labour market of labour force returned from abroad and immigrants;
3. Promoting the transfer of knowledge and skills of the diaspora and migrants by establishing partnerships between local

3. Promovarea transferului de cunoștințe și de competențe ale diasporei și migranților, prin constituirea parteneriatelor dintre autoritățile publice locale, comunități, diasporă și asociațiile de băștinași. Totodată, pentru asigurarea implementării eficiente a Strategiei „Moldova 2030”, dar și pentru realizarea proceselor de monitorizare și evaluare, aceasta prevede ca toate documentele de politici viitoare să includă analiza impactului migrației și, ulterior, să integreze dimensiunile migrației în planificarea sectorială [8].

Este de remarcat că politicile Republicii Moldova, de până în anul 2017, de reintegrare ale migranților pe piața națională a muncii și valorificarea capitalului uman al diasporei, pentru dezvoltarea durabilă a țării, au avut mai mult un caracter de informare a diasporei asupra oportunităților economice existente în țară. Fiind „concentrate la nivel central, politicile de reintegrare au privit migrația de revenire la nivel individual, oferind servicii și instrumente de reintegrare pentru cetățeni și nu pentru comunități” [5].

În acest sens, există modele de bune practici privind reintegrarea migranților și implicarea acestora în dezvoltarea comunității, care funcționează cu suportul partenerilor de dezvoltare, însă doar la nivel individual, fără să producă un impact major la nivel național.

În septembrie 2017, Guvernul Republicii Moldova a instituționalizat Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul DMD, cu scopul de a consolida comunicarea și coordonarea la nivelul Autorităților Publice Centrale (APC) și Autorităților Publice Locale (APL), în ceea ce privește realizarea obiectivelor strategice ale politicii de stat în domeniul DMD, pentru maximizarea impactului pozitiv al dezvoltării social-economice sustenabile naționale și minimizare a efectelor negative asociate fenomenului migrației. Subiectul reintegrării migranților reînțorși a fost inclus pe agenda Guvernului drept o prioritate, fiind reflectat într-o serie de strategii naționale și planuri de acțiuni.

Analiza Planului de acțiuni privind reintegrarea cetățenilor Republicii Moldova întorși de peste hotare (2017-2020) al Strategiei Naționale pentru ocuparea forței de muncă pentru perioada 2017-2021, dar și a indicatorilor respectivi, a

public authorities, communities, diaspora and native associations. At the same time, in order to ensure the effective implementation of the “Moldova 2030” Strategy, as well as the implementation of the monitoring and evaluation processes, the Strategy provides that all future policy documents include the analysis of the impact of migration and, subsequently, integrate the dimensions of migration into sectoral planning [8].

It is worth noting that the policies of the Republic of Moldova for the reintegration of migrants on the labour market in our country and the valorization of the human capital of the diaspora for the sustainable development of the country until 2017 had more the character of informing the diaspora about the economic opportunities existing in the country. Being “concentrated at the central level, reintegration policies looked at return migration at the individual level, offering services and reintegration tools for citizens and not for communities” [5].

In this sense, there are models of good practices regarding the reintegration of migrants and their involvement in community development, which work with the support of development partners, but at an individual level, without producing a significant impact at the national level.

In September 2017, the Government of the Republic of Moldova institutionalized the State Policy Coordination Mechanism in the field of DMD, with the aim of strengthening communication and coordination at the Central Public Authorities (CPA) and Local Public Authorities (LPA) level regarding the achievement of the strategic objectives of the state policy in the field of DMD, in order to maximize the positive impact of sustainable national socio-economic development and minimizing the negative effects associated with the phenomenon of migration. The reintegration of returned migrants has been included on the Government’s agenda as a priority, being reflected in a series of national strategies and action plans.

The analysis of the Action Plan regarding the reintegration of citizens of the Republic of Moldova returned from abroad (2017-2020) of the National Strategy for employment for the period 2017-2021, but also of the respective

demonstrat că pentru sub-domeniul Reintegrare este nevoie ca țara noastră să extindă și să creeze un nou sistem sau mecanism de stimulare a veniturilor și de reintegrare sustenabilă a migraților reînțorși. Ca urmare, în septembrie 2021, BRD-ul a inițiat elaborarea proiectului Hotărârii de Guvern cu privire la aprobarea Programului național de stimulare a veniturilor și de facilitare a reintegrării cetățenilor Republicii Moldova, implicați în procesul de migrație, pentru anii 2022-2026.

Programul național de stimulare a veniturilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova, implicați în procesul de migrație, pentru anii 2022-2026, a fost elaborat în scopul dezvoltării și promovării unei politici de stat coerente și multidimensionale, care să faciliteze atingerea obiectivelor enunțate chiar în denumirea programului (*în continuare* – Program).

Programul sus-menționat a fost elaborat în conformitate cu prevederile Programului de activitate al Guvernului pentru anii 2021-2025 „Moldova vremurilor bune” și Strategiei naționale „Diaspora 2025”, având ca obiectiv general planul ca Republica Moldova să dispună către anul 2026 „...de un sistem coerent și de o sinergie (comprehensivă și eficientă) de stimulare a revenirii și de facilitare a (re)integrării cetățenilor afectați de migrație, prin asigurarea întregului ciclu de politici, servicii și produse în domeniu, și să fie implementate instrumente sustenabile de asistență și suport, astfel încât, cel puțin 10% dintre cetățenii aflați în străinătate să exprime intenția fermă de revenire și cel puțin 50% din cetățenii reveniți să fie reintegrați” [5].

Programul a fost dezvoltat pe o perioadă de 5 ani și conține un Plan de acțiuni pentru 2022-2026. Planul de acțiuni va fi revizuit după 3 ani și adaptat în funcție de nevoile cetățenilor care au revenit din străinătate, ale familiilor acestora, precum și ale comunităților în care se întorc. Pentru implementarea eficientă a Programului, Planul de acțiuni oferă flexibilitate în analiză și adaptare constantă la provocările cu care se confruntă Republica Moldova. În procesul de elaborare a Programului a fost asigurată relația și sinergia dintre domeniile de politică identificate: protecție socială, sănătate, educație, muncă, dezvoltare locală, mediu de afaceri etc.

indicators, demonstrated that for the Reintegration sub-field it is necessary that the Republic of Moldova expand and create a new system or mechanism to stimulate returns and sustainable reintegration of returned migrants. As a result, in September 2021 the BRD initiated the drafting of the government decision regarding the approval of the National Program to stimulate returns and facilitate the reintegration of citizens of the Republic of Moldova involved in the migration process for the years 2022-2026.

The national program to stimulate returns and facilitate the (re)integration of citizens of the Republic of Moldova involved in the migration process for the years 2022-2026 was developed in order to develop and promote a coherent and multidimensional state policy to ensure returns and facilitate the reintegration of citizens The Republic of Moldova involved in the migration process (*hereinafter* Program).

The above mentioned Program was developed in accordance with the provisions of the Government’s Activity Program for the years 2021-2025 “Moldova vremurilor bune”, the National Strategy “Diaspora 2025”, with the general objective that the Republic of Moldova has by 2026 “...a coherent system and synergy (comprehensive and efficient) to stimulate the return and facilitate the (re)integration of citizens affected by migration, by ensuring the entire cycle of policies, services and products in the field and implementing sustainable assistance and support tools, so that at least 10% of citizens abroad to express their firm intention to return and at least 50% of returned citizens to be reintegrated” [5].

The Program was developed over a period of 5 years and contains an Action Plan for 2022–2026. The action plan will be reviewed after 3 years and adapted according to the needs of citizens who have returned from abroad, their families, as well as the communities to which they return. For the effective implementation of the Program, the Action Plan offers flexibility in analysis and constant adaptation to the challenges faced by the Republic of Moldova. In the process of developing the Program, the relationship and synergy between the identified policy areas was ensured: social protection, health, education, work, local development, business environment, etc.

Programul este corelat și la Obiectivele de Dezvoltare Durabilă și Agenda 2030, care prevăd o abordare echitabilă pentru diversele categorii de cetățeni, inclusiv migranți, însoțită de instrumentele și mecanismele-cheie pentru realizarea creșterii economice și bunăstării populației din țară.

De cele mai dese ori, beneficiile migrației sunt luate în considerare, în special, sub formă de remitențe către țara de origine, dar acest lucru nu este corect, deoarece migranții constituie o sursă de diversificare culturală, fiind foarte activi din punct de vedere economic și contribuie la inovare și creșterea economică. Deci, migrația trebuie abordată ca o parte inerentă a dezvoltării durabile a Republicii Moldova.

Obiectivele specifice ale *Programului* sunt: „1. Consolidarea cadrului instituțional și de politici prin eficientizarea mecanismelor de coordonare și cooperare la nivel național în domeniul revenirii și (re)integrării; 2. Garantarea respectării drepturilor sociale și promovarea integrării în comunitate a persoanelor revenite și a familiilor acestora prin asigurarea accesului la educație, sănătate și alte servicii publice; 3. Facilitarea reintegrării și sporirea oportunităților economice a persoanelor revenite de peste hotare, prin atragerea investițiilor, dezvoltarea spiritului antreprenorial și de noi competențe, angajării în câmpul muncii, crearea noilor programe de suport; 4. Asigurarea accesului migranților reveniți și a familiilor acestora la mecanisme eficiente de informare, comunicare și participare efectivă în viața publică la nivel național/local prin organizarea campaniilor de informare pe diverse tematici actuale” [5].

Programul a fost elaborat pentru implementarea eficientă și de impact a *Strategiei Naționale „Diaspora 2025”*, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 200/2016, având în vedere obiectivele specifice nr. 3 și nr. 4, după cum urmează: Mobilizarea, valorificarea și recunoașterea potențialului uman al diasporei și Implicarea directă și indirectă a diasporei în dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova.

Totodată putem scoate în evidență și unele lacune ale *Programului*, cum ar fi:

- *Promovarea insuficientă a Programului*: unii migranți reveniți pot să nu fie suficient de informați despre existența pro-

The *Program* is also linked to the Sustainable Development Goals and the 2030 Agenda, which provide for an equitable approach for various categories of citizens, including migrants, accompanied by the tools and mechanisms – key to achieving people-centered economic growth.

Most often, the benefits of migration are considered mainly in the form of remittances to the country of origin, but this is not correct, because migrants are a source of cultural diversification, being very active from an economic point of view and contributing to innovation and economic growth. So, migration must be approached as an inherent part of the sustainable development of the Republic of Moldova.

The specific objectives of the *Program* are: “1. Consolidation of the institutional and policy framework and the efficiency of coordination and cooperation mechanisms at the national level in the field of return and (re)integration; 2. Guaranteeing respect for social rights and promoting community integration of returnees and their families by ensuring access to education, health and other public services; 3. Facilitating the reintegration and increasing the economic opportunities of people returned from abroad, by attracting investments, developing the entrepreneurial spirit and new skills, employment in the labour field, creating new support programs; 4. Ensuring the access of returned migrants and their families to effective mechanisms of information, communication and effective participation in public life at the national/local level by organizing information campaigns on various current topics” [5].

It should be mentioned that the *Program* was developed for the effective and impactful implementation of the *National Strategy “Diaspora 2025”* approved by Government Decision no. 200/2016, considering the specific objectives no. 3 and no. 4, as follows: Mobilization, capitalization and recognition of the human potential of the diaspora and Direct and indirect involvement of the diaspora in the sustainable economic development of the Republic of Moldova.

At the same time, we can highlight some gaps in the *Program*, such as:

- *Insufficient promotion of the Program*: Some return migrants may not be suffi-

gramului și despre beneficiile acestuia, ceea ce poate afecta aderarea și participarea lor la program;

- *Dificultăți în furnizarea de servicii de calitate:* programul poate întâmpina dificultăți în asigurarea serviciilor de calitate, adaptate nevoilor specifice ale migranților reveniți și familiilor lor în procesul de reintegrare;
- *Lipsa unei abordări integrate și coordonate:* absența unei abordări integrate și coordonate între entitățile și instituțiile implicate în *program*, poate crea dificultăți în furnizarea unor servicii coerente și eficiente pentru migranții reveniți.

Având în vedere impactul fluxurilor de migrație asupra societății și a economiei moldovenești, Guvernul a adoptat o serie de programe și proiecte menite să stimuleze întoarcerea cetățenilor săi și să creeze condiții pentru reintegrarea acestora. Diaspora a fost plasată pe agenda prioritară a Guvernului, iar cadrul politicilor privind migrația de revenire a lansat cooperarea interinstituțională la nivel central și local, care a schimbat vectorul politicii de stat în acest domeniu. Totuși, politicile de reintegrare de până în 2017 au avut mai mult un caracter de informare al diasporei asupra oportunităților existente în țară. În deosebi, politicile de reintegrare au privit migrația de revenire la nivel individual, oferind servicii și instrumente de reintegrare pentru cetățeni și nu pentru comunități. Remarcăm însă, că și la nivelul comunităților s-au înregistrat bune practici și inițiative, cu suportul partenerilor de dezvoltare, pentru reintegrarea cetățenilor întorși acasă și implicarea lor în dezvoltarea comunității. Însă impactul politicilor este mai scăzut decât se aștepta inițial, fapt ce se datorează nivelului scăzut de informare și cunoaștere despre acestea.

Intervenții în formarea profesională a migranților reveniți în țară

În Programul național de stimulare a revenirilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova este menționat că numărul „beneficiarilor programelor de formare continuă orientate spre nevoile cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare în anul 2020 a fost de 1605 de persoane reîntoarse și înregistrate cu statut de șomer. Totodată, în 2020 au fost

ciently informed about the existence of the program and its benefits, which may affect their adherence and participation in the program;

- *Difficulties in providing quality services:* the *program* may experience difficulties in providing quality services adapted to the specific needs of returned migrants and their families in the reintegration process;
- *Lack of an integrated and coordinated approach:* the absence of an integrated and coordinated approach between the various entities and institutions involved in the *program* can create difficulties in providing coherent and efficient services for returned migrants.

Taking into consideration the impact of migration flows on the Moldovan society and economy, the Government adopted a series of programs and projects aimed at stimulating the return of its citizens and creating conditions for their reintegration. Diaspora was placed on the priority agenda of the government, and the framework of return migration policies launched inter-institutional cooperation at central and local level, which changed the vector of state policy in this field. However, the reintegration policies until 2017 had more of a character of informing the diaspora about the opportunities existing in the country. In particular, reintegration policies have looked at return migration at the individual level, providing reintegration services and tools for citizens rather than communities. We note, however, that good practices and initiatives have also been registered at the community level, with the support of development partners, for the reintegration of citizens returned home and their involvement in community development. But the impact of the policies is lower than expected, which is due to the low level of information and knowledge about them.

Interventions in the professional training of migrants returned to the country

In the national Program to stimulate returns and facilitate the (re)integration of citizens of the Republic of Moldova, it is mentioned that the number of “beneficiaries of continuous training programs oriented towards the needs of citizens of the Republic of Moldova returned from abroad in 2020 was 1,605 persons returned

autorizate spre funcționare 38 de programe de formare continuă. În anul 2020, un număr de 47 de persoane și-au validat competențele în contexte de educație non formală și informală, instituite în cadrul centrelor de validare și certificare a competențelor non formale instituite în cadrul Centrului de Excelență în Construcții și Centrului de Excelență în Servicii și Prelucrarea Alimentelor; în anul 2021, deja, aproximativ 300 persoane au făcut uz de mecanismul de validare și certificare a competențelor non formale” [5].

Reintegrarea prin formare în domeniul inițiativelor de afaceri și al antreprenoriatului constituie domeniul de intervenție a statului cu cel mai mare succes. De fapt, programele de susținere a inițiativelor inovative și de afaceri ale diasporei și migranților reînțorși constituie acțiuni prioritare ale Strategiei naționale „Diaspora-2025”. Astfel, au fost implementate un șir de programe, precum Programul de Atragere a Remitențelor în Economie „PARE 1 + 1” (2010-2021); Programul „START pentru Tineri: o afacere durabilă la tine acasă” (2018-2021), Programul „Femei în Afaceri pentru abilitarea femeilor” (2016-2022); Programul de formare profesională continuă – Managementul afacerilor eficiente (implementat din 2011); Programul de ajutor pentru reintegrarea cetățenilor moldoveni reveniți din Franța (implementat în perioada 2018-2019); Programul guvernamental Diaspora Acasă Reușește „DAR 1+3” (2019-2025) este în curs de implementare [1].

Programul „PARE 1+1” s-a dovedit a fi unul dintre cele mai de succes pentru reintegrarea și valorificarea beneficiilor migrației, reușind să mobilizeze în 10 ani peste 1 mld. de lei în formă de investiții în economie. Prin acest program „pe parcursul anului 2020 au fost acordate consultații pentru 3694 persoane, 201 persoane au beneficiat de instruirii și 187 proiecte investiționale au fost aprobate spre finanțare” [5]. Din totalul întreprinderilor acceptate spre finanțare, 73 afaceri (39,0%) sunt create de lucrătorii migranți, care s-au întors de peste hotare, iar 114 (61,0%) întreprinderi fiind constituite de către rudele de gradul 1 ale migranților.

Însă, implementarea acestui Program a evidențiat anumite subtilități și provocări, cum ar fi: insuficiența forței de muncă și calificarea scăzută a acesteia; insuficiența culturii antre-

and registered with unemployment status. At the same time, in 2020, 38 continuous training programs were authorized to operate. In 2020, a number of 47 people validated their skills in non-formal and informal education contexts, established within the non-formal skills validation and certification centers established within the Center of Excellence in Construction and the Center of Excellence in Services and Food Processing; in 2021, already approx. 300 people made use of the non-formal skills validation and certification mechanism” [5].

Reintegration through training in the field of business initiatives and entrepreneurship is an area of government intervention with the greatest success. In fact, the programs to support the innovative and business initiatives of the diaspora and returned migrants are priority actions of the “Diaspora-2025” National Strategy. Thus, a series of programs were implemented, such as the Program for Attracting Remittances in the Economy “PARE 1 + 1” (2010-2021); “START Program for young people – A sustainable business at your home” (2018-2021), “Women in Business” Program for women’s empowerment (2016-2022); Effective Business Management continuous professional training program (implemented since 2011); The aid program for the reintegration of Moldovan citizens returned from France (implemented during 2018-2019); The government program Diaspora at home succeeds “DAR 1+3” (2019-2025) is being implemented [1].

The “PARE 1+1” program proved to be one of the most successful for the reintegration and capitalization of the benefits of migration, managing to mobilize over MDL 1 billion in the form of investments in the economy in 10 years. Through this program “during 2020, consultations were granted to 3694 people, 201 people benefited from training and 187 investment projects were approved for financing” [5]. Out of the total number of businesses accepted for financing, 73 businesses (39.0%) are created by migrant workers, who have returned from abroad, and 114 (61.0%) businesses are created by first-degree relatives of migrants.

However, the implementation of this Program highlighted certain subtleties and challenges, such as the insufficiency of the labour force and its low qualification; insufficient entre-

prenoriale și resurselor financiare pentru creșterea afacerilor; pregătirea insuficientă a antreprenorilor în domeniul dezvoltării și gestionării eficiente a afacerii [1].

Republica Moldova participă la o serie de parteneriate internaționale multilaterale și regionale privind abordarea problemelor migrației. Un model inovativ de parteneriat, în vederea valorificării potențialului migranților în dezvoltarea economică a țării, este proiectul „Migrație și Dezvoltare Locală” (MiDL) cu suportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), în perioada 2015-2018, implementat în 38 localități din Republica Moldova. La prima fază a proiectului a fost creat mecanismul instituțional pentru implicarea continuă și eficace a migranților în dezvoltarea locală, fiind create și consolidate în acest scop 38 de Asociații de băștinași, de asemenea au fost „...puse în aplicare 55 de proiecte socioeconomice și de infrastructură, având ca beneficiari peste 316 000 de persoane (55 % din acestea fiind femei). În plus, Asociațiile de băștinași au pus în aplicare peste 300 de inițiative la scară mică și medie în localitățile vizate, cu o valoare totală de 542 000 USD, contribuțiile migranților ridicându-se la peste 40% din total. Aceste inițiative au vizat 45 000 de beneficiari” [2]. Acum se derulează etapa a doua, care are un buget dublu față de cea precedentă.

În baza programului MiDL, Biroul Relații cu Diaspora (BRD) a elaborat proiectul „DAR 1+3” cu scopul de a stimula dezvoltarea localităților. Acesta este aprobat pentru perioada 2019-2025 și implică finanțări din partea Guvernului, autorităților locale, partenerilor de dezvoltare și asociațiilor de băștinași. În anul 2020 și 2021, au fost selectate 64 proiecte în valoare de 12.8 milioane lei, din cele 136 de proiecte depuse. Proiectele care vizează dezvoltarea localităților constituie un instrument eficient pentru reîntoarcerea cetățenilor [9].

Programul de ajutor pentru reintegrarea cetățenilor reveniți, aplicat în practică cu suportul Oficiului Francez pentru imigrare și integrare (OFII), în parteneriat cu Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS), implementat în anii 2018-2019, a contribuit la finanțarea a circa 248 de proiecte ale cetățenilor moldoveni, care s-au reîntors voluntar din Franța, majoritatea acestora fiind în domeniul agricul-

preneurial culture and financial resources for business growth; insufficient training of entrepreneurs in the field of effective business development and management [1].

The Republic of Moldova participates in a series of multilateral and regional international partnerships regarding the approach to migration issues. An innovative partnership model regarding the exploitation of the potential of migrants in the economic development of the country is the “Migration and Local Development” (MiDL) project with the support of the United Nations Development Program (UNDP), in the period 2015-2018, implemented in 38 localities in the Republic of Moldova. In the first phase of the project, the institutional mechanism for the continuous and effective involvement of migrants in local development was created, with 38 Native Associations that have been created and consolidated for this purpose, being “...implemented 55 socioeconomic and infrastructure projects, having as beneficiaries over 316,000 people (55% of them being women). In addition, indigenous associations implemented more than 300 small and medium-scale initiatives in the targeted localities, with a total value of USD 542,000, with migrant contributions amounting to more than 40% of the total. These initiatives targeted 45,000 beneficiaries” [2]. Phase two is now under way, which has double the budget of the previous round.

Based on the MiDL program, the Diaspora Relations Office (DRO) developed the “DAR 1+3” project with the aim of stimulating the development of localities. It is approved for the period 2019-2025 and involves funding from the Government, local authorities, development partners and indigenous associations. In 2020 and 2021, 64 projects worth MDL 12.8 million were selected from the 136 submitted projects. Projects aimed at the development of localities are an effective tool for the return of citizens [9].

The aid program for the reintegration of returned citizens implemented with the support of the French Office for Immigration and Integration (OFII) in partnership with the Ministry of Health, Labour and Social Protection (MHLSP), implemented in 2018-2019, within which 248 citizen projects were financed by Moldovans, who voluntarily returned from France, most of them being in the field of agriculture: procu-

turii: procurarea utilajului agricol, creșterea bovinelor, creșterea legumelor, apicultură, fabricarea brichetelor pentru încălzire etc.

Datele din tabelul 1 denotă, în general, o dinamică pozitivă privind implementarea politicilor destinate migrației de revenire, în special, avându-se în vedere componenta de formare și instruire, însă se atestă o încetinire a procesului de implementare a activităților relevante programului guvernamental de granturi tematice „Diaspora Engagement Hub” (DEH), precum și a integrării și reintegrării migranților reveniți prin intermediul mecanismului bazat pe principiul abordării integrate a domeniului de reintegrare, la nivel central și local. În concluzie, aceste programe și măsuri necesită o ajustare și reconceptualizare, ținând cont de interesele diasporei.

ment of agricultural equipment, cattle breeding, vegetable breeding, bee-keeping, manufacturing briquettes for heating, etc.

The data in table 1 generally show a positive dynamic regarding the implementation of return migration policies, in particular, taking into account the training and training component, but there is a slowdown in the implementation process of activities relevant to the “Diaspora Engagement Hub” (DEH) government program, as well as the integration and reintegration of returned migrants through the mechanism based on the principle of the integrated approach to the field of reintegration at the central and local level. In conclusion, these programs and measures require an adjustment and re-conceptualization, taking into account the interests of the diaspora.

Tabelul 1/ Table 1

**Programe de formare și instruire pentru reintegrarea migranților reveniți în țară/
Training and training programs for the reintegration of migrants returned to the country**

Programe de formare și măsuri de reintegrare/ Training programs and reintegration measures	2016	2017	2018	2019	2020
PARE 1+1 (proiecte investiționale aprobate)/ PARE 1+1 (approved investment projects)	213	210	209	224	187
PNAET (finalizat în 2017) (persoane instruite)/ PNAET (completed in 2017) (trained persons)	210	718			
Femei în afaceri persoane instruite proiecte investiționale aprobate / Women in business trained people approved investment projects		408	408 201	364 178	295 235
Gestiunea eficientă a afacerii (GEA) (persoane instruite)/ Effective Business Management (GEA) (trained people)	2396	2156	1550	1263	2100
START pentru tineri persoane instruite proiecte investiționale aprobate/ START for young people trained people approved investment projects				988	594 269
Numărul persoanelor integrate și reintegrate prin intermediul mecanismului bazat pe principiul abordării integrate a domeniului de (re)integrare, la nivel central și local (cifră absolută, total)/ The number of people integrated and reintegrated through the mechanism based on the principle of the integrated approach to the field of (re)integration at central and local level (absolute figure, total)		1967 823	1177 375	1029 215	
----- Reintegrate în câmpul muncii (cifră absolută, total)/ Reintegrated into the workforce (absolute figure, total)					
Număr de proiecte implementate în cadrul programului guvernamental „Diaspora Engagement Hub” (DEH) (cifră absolută, total proiecte)/ Number of projects implemented within the government program “Diaspora Engagement Hub” (DEH) (absolute figure, total projects)	39	83	16	9	10

Sursa: elaborat de autor în baza [1]/ **Source:** developed by the author in the basis [1]

Programul „DEH” a fost lansat în 2016 și a avut drept scop „valorificarea potențialului uman și intelectual al diasporei, fiind destinat celor mai creativi, inventivi, energici și flexibili conaționali stabiliți în afara țării” [1]. Prin acest program se valorifica posibilitatea de a aduce acasă experiențe și expertize acumulate de-a lungul anilor peste hotare, acesta având ca scop punerea în valoare a capitalului uman al diasporei prin susținerea inițiativelor cetățenilor Republicii Moldova din străinătate și implementarea acestora în țară. Obiectivele programului vizau: „Optimizarea cadrului normativ și coordonarea politicilor de stat în domeniul DMD; motivarea și facilitarea contribuției directe a cetățenilor Republicii Moldova din străinătate și participarea activă în viața economică, socială și culturală a țării; atragerea capitalului uman și financiar voluntar al diasporei pentru implementarea proiectelor cu impact pentru dezvoltarea țării” [3].

Pentru anul 2023, Cancelaria de Stat, prin intermediul Biroului Relații cu Diaspora (BRD) a lansat un set de granturi în cadrul programului „Diaspora Engagement Hub” (DEH), destinate sub-programelor „Programul de susținere a activităților culturale și educaționale în diasporă” (100 000 MDL), „Reîntoarcerea profesională a diasporei” (40 000 MDL), „Proiecte inovative ale diasporei” (50 000 MDL) și „Subprogramul destinat tinerilor din diasporă” (50 000 MDL).

Componenta de educație și formare este una dintre cele mai importante pentru dezvoltarea capitalului uman, care, la moment, trebuie fortificată. Dezvoltarea capitalului uman constituie un domeniu prioritar privind reintegrarea migranților și acesta, la fel, necesită a fi îmbunătățit. Analizând politicile, observăm că măsurile privind educația și formarea sunt mai rar incluse în măsurile menite să sprijine migranții, în pofida potențialului pe care l-au demonstrat în sprijinirea reintegrării și, astfel, prevenirea iredării capitalului uman. Migranții, la întoarcere, se confruntă cu diverse greutăți, precum inițierea propriei afaceri, găsirea unui loc de muncă, posibilitatea de a aplica cunoștințele și ideile dobândite peste hotare etc. De aceea, sprijinirea personalizată a reintegrării, sub formă de consiliere și orientare, prin formarea competențelor, este obligatorie. Conform datelor din analiza efec-

The “DEH” program was launched in 2016 and “aimed to capitalize on the human and intellectual potential of the diaspora, being intended for the most creative, inventive, energetic and flexible nationals settled outside the country” [1]. This program capitalized on the opportunity to bring home experiences and expertise accumulated over the years abroad, with the aim of valuing the human capital of the diaspora by supporting the initiatives of citizens of the Republic of Moldova abroad and implementing them in the country. The objectives of the program aim at: “Optimization of the normative framework and coordination of state policies in the field of DMD; motivating and facilitating the direct contribution of citizens of the Republic of Moldova from abroad and active participation in the economic, social and cultural life of the country; attracting the voluntary human and financial capital of the diaspora for the implementation of projects with impact for the development of the country” [3].

For the year 2023, the State Chancellery, through the Diaspora Relations Office (DRO), has launched a set of grants within the “Diaspora Engagement Hub” (DEH) program, intended for the sub-programs “Program for supporting cultural and educational activities in the diaspora” (MDL 100 000), “Professional return of the diaspora” (MDL 40 000), “Innovative projects of the diaspora” (MDL 50 000) and “The sub-program for young people from the diaspora” (MDL 50 000).

The education and training component is one of the most important for the development of human capital, which must be strengthened. The development of human capital is a priority area regarding the reintegration of migrants and it needs to be improved. Analysing the policies, we observe that education and training measures are less often included in measures to support migrants, despite the potential they have demonstrated to support reintegration and thus prevent the wastage of human capital. Returning migrants face various difficulties, such as starting their own business, finding a job, being able to apply the knowledge and ideas acquired abroad, etc. That is why personalized support for reintegration in the form of counselling and orientation, through skills training, is important. According to the data from the analysis carried out by

tuată de Fundația Europeană de Formare (FTF) în evaluarea Procesului de la Torino, din 9 intervenții pre-migrație identificate, doar una include o componentă de educație și formare, iar din 36 de intervenții post-migrație, doar 4 includ o astfel de componentă [4]. Prin urmare, aspectele educației și formării migranților reveniți necesită investiții mai mari și o atenție mai deosebită.

Obiectivul comun al celor mai multe dintre măsurile analizate constă în mobilizarea resurselor umane și financiare ale diasporei, cu scopul de a influența persoanele care se întorc în țară să investească și să creeze noi locuri de muncă.

Un factor de risc pentru sustenabilitatea politicilor privind migrația de revenire îl constituie dependența față de donatori, în condițiile în care peste 90% din totalul acțiunilor pot fi întreprinse, integral sau parțial, doar prin contribuții financiare din străinătate și, mai ales, din UE [2].

În septembrie 2017, Guvernul a instituționalizat Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul Diasporei, Migrației și Dezvoltării (DMD), având ca scop consolidarea și coordonarea la nivelul administrației publice centrale și locale a obiectivelor strategice în domeniul DMD. La fel, există Mecanismul interinstituțional de referire pentru reintegrarea cetățenilor reîntorși în țara natală. Prin aceste mecanisme autoritățile statului au reușit să sporească ponderea politicilor sectoriale, ce atestă impactul migrației de la 65.9%, în 2016, la 82.1%, în 2019 [9].

În urma analizei politicilor publice existente, în sprijinirea migrației de revenire și a dezvoltării capitalului uman, au fost identificate unele domenii, care nu au fost acoperite de cadrul politicilor publice în perioada 2016-2020, după cum urmează: susținerea contribuției migranților înalt calificați la dezvoltarea țării; implicarea și (re-) integrarea economică a reprezentanților diasporei; îmbunătățirea calității serviciilor publice destinate migranților și membrilor diasporei.

Concluzii

Revenirea migranților, ca resursă umană pe piața muncii naționale, contribuie la creșterea performanțelor economice, promovarea unei culturi europene și stimulează progresul tehnologic. Republica Moldova are nevoie de o abordare nouă și calitativă în gestionarea domeniului revenirii și reintegrării conaționalilor reveniți

the European Training Foundation (ETF) in the evaluation of the Turin Process, out of 9 pre-migration interventions identified, only one includes an education and training component, and out of 36 post-migration interventions, only 4 include such a component [4]. Therefore, the aspects of education and training of returned migrants require greater investments and more special attention.

The common objective of most of the analysed measures is to mobilize the human and financial resources of the diaspora, with the aim of attracting people who return to the country to invest and create new jobs.

A risk factor for the sustainability of return migration policies is the dependence on donors, given that over 90% of all actions can be undertaken, fully or partially, only through financial contributions from abroad and, especially, from the EU [2].

In September 2017, the Government institutionalized the State Policy Coordination Mechanism in the field of Diaspora, Migration and Development (DMD), with the aim of consolidating and coordinating at the level of central and local public administration strategic objectives in the field of DMD. Likewise, there is the Inter-institutional Reference Mechanism for the reintegration of citizens returned from abroad. Through these mechanisms, the state authorities managed to increase the share of sectoral policies that attest to the impact of migration from 65.9% in 2016 to 82.1% in 2019 [9].

Following the analysis of the existing public policies in support of return migration and the development of human capital, some areas were identified, which were not covered by the framework of public policies in the period 2016-2020, as follows: supporting the contribution of highly qualified migrants to the development of the country; the involvement and economic (re-) integration of diaspora representatives; improving the quality of public services for migrants and members of the diaspora.

Conclusions

The return of migrants to the Moldovan labour market contributes to the growth of economic performance, the promotion of a European work culture and stimulates the absorption of technological progress. The Republic of

acasă. Sistemul de abordare integrată a revenirii și reintegrării trebuie să se ridice la un nivel înalt, internațional, sistemic, responsabil, general și individual, central și local.

Politicile vizate pot fi extinse cu câteva dimensiuni în plus, după cum recomandă și Organizația Internațională pentru Migrație: „*Dimensiunea temporală* (perioada de pre-plecare, perioada de migrație și perioada de postrevenire); *Dimensiunea structurală* (nivelul individual va conține politici, servicii și produse de reintegrare economică, socială, sănătate ș.a.; nivelul local va aborda politici, inițiative și servicii locale pentru întreg procesul de reintegrare și nivelul național, care va păstra, consolida și dezvolta componenta abordării integrate a domeniului DMD)” [5].

Programele „PARE 1+3” și „DAR 1+1” și-au demonstrat succesul și trebuie să fie extinse, în continuare, printr-o capacitate de finanțare mai mare. Totodată, este oportun de a diversifica programele de susținere a inițiativelor inovative și de afaceri ale diasporei și migranților reîntorși, prin elaborarea de programe economice adiționale, destinate diasporei, complementare Programului „PARE 1+1” și „DAR 1+3”, astfel ca indivizii reveniți acasă să poată avea acces la programele de investiții și sprijin destinate Întreprinderilor mici și mijlocii (ÎMM), de exemplu, cele susținute de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) sau UE.

Considerăm că dezvoltarea capitalului uman, ca un domeniu prioritar, este insuficient tratat în sistemul de politici și solicită îmbunătățiri considerabile. Este necesar ca dezvoltarea capitalului uman prin educație și formare să reprezinte o acțiune prioritară la toate fazele migrației. În acest sens, este necesar de a extinde serviciile de orientare profesională la nivel local, „... extinderea programelor naționale de suport pentru afacerile agricole și non-agricole din mediul rural, valorificarea potențialului de investiții și inovații (competențe, abilități, rețele, know-how) ale imigranților prin simplificarea procedurilor de investiții în economia națională” [5].

Remarcăm că fortificarea cadrului de gestionare a relației cu diaspora și sporirea implicării acesteia în dezvoltarea țării, prin valorificarea resurselor materiale și a capitalului uman al diasporei, reprezintă un domeniu cu potențial de

Moldova needs a qualitatively new approach in managing the field of return and reintegration of migrants. The system of integrated approach to return and reintegration must be raised to a new qualitative level, systemic and responsible, general and individual, central and local.

The policies for the return and reintegration of Moldovan citizens can be extended with several additional dimensions, as recommended by the International Organization for Migration: “The *temporal dimension* (the pre-departure period, the migration period and the post-return period); *The structural dimension* (the individual level will contain policies, services and products for economic, social, health reintegration, etc.; the local level will address policies, initiatives and local services for the entire reintegration process and the national level will preserve, consolidate and develop the component the integration approach of the DMD field)” [5].

The “PARE 1+3” and “DAR 1+1” programs have demonstrated their success and must be further expanded through greater funding capacity. At the same time, it is appropriate to diversify the programs to support the innovative and business initiatives of the diaspora and returned migrants by developing additional economic programs for the diaspora, complementary to the “PARE 1+1” and “DAR 1+3” Programs, so that the migrants who have returned home can have access to investment and support programs intended for Small and medium-sized enterprises (SMEs), for example those supported by the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) or the EU.

We believe that the development of human capital, as a priority area, is insufficiently treated in the policy system and requires considerable improvements. It is necessary that the development of human capital through education and training represents a priority action at all phases of migration. In this sense, it is necessary to expand professional guidance services at the local level, “extending national support programs for agricultural and non-agricultural businesses in the rural environment, capitalizing on the potential of investments and innovations (skills, abilities, networks, know-how) of immigrants by simplifying investment procedures in the national economy” [5].

dezvoltare. Un alt domeniu specific este cel care vizează extinderea cooperării existente cu experții din diasporă, ca fiind drept o strategie de valorificare a expertizei și cunoștințelor țării cu privire la capitalul uman valoros din diasporă.

Diaspora trebuie să fie implicată activ în elaborarea politicilor publice privind migrația și migrația de revenire, or acest lucru poate contribui la dezvoltarea resurselor umane și a bunei guvernări a sectorului public și privat, social și cultural, pentru a asigura dezvoltarea umană durabilă și consolidarea capacităților autorităților publice.

Menționăm, în continuare, necesitatea de consolidare a rolului BRD-ului în calitate de coordonator al implementării cadrului de politici privind migrația de revenire, dar și a întregului cadru DMD.

În final, întrucât exodul de populație nu poate fi stopat, politicile publice analizate sprijină instituirea unei migrații circulare, încercând să configureze un cadru de politici în care migranții să creeze oportunități de dezvoltare pentru Republica Moldova, prin investiții economice, prin revenirea acasă cu noi forțe de muncă și competențe actualizate.

We note that strengthening the framework for managing the relationship with the diaspora and increasing its involvement in the development of the country by capitalizing on the material resources and human capital of the diaspora is an area with potential for development. Another area in this regard concerns the expansion of the existing cooperation with diaspora experts as a strategy to capitalize on the country's expertise and knowledge regarding the valuable human capital of the diaspora.

The Diaspora must be actively involved in the development of public policies regarding migration and return migration, or this can contribute to the development of human resources and good governance of the public and private, social and cultural sectors in order to ensure sustainable human development and strengthen the capacities of public authorities.

We further mention the need to strengthen the role of the BRD as the coordinator of the implementation of the policy framework regarding return migration, but also of the entire DMD framework.

Finally, since the population exodus cannot be stopped, the analysed public policies support the establishment of a circular migration, trying to create a policy framework in which migrants create development opportunities for the Republic of Moldova through economic investments and the return of a workforce with updated skills.

Bibliografie/ Bibliography:

1. BURDELNÎI, E. *Analiza nivelului de eficiență a politicilor în domeniul Diasporă, Migrație și Dezvoltare (DMD) în perioada 2016-2020 și impactul implementării acestora asupra Diasporei: Raport final al BRD* [online]. Chișinău, 2021 [cit. 10.05.23]. Disponibil:
2. https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_final_decembrie_2021.pdf
3. *Fișa de țară privind migrația și competențele: Moldova* [online]. Fundația Europeană de Formare. 2021 [cit. 02.05.23]. Disponibil:
4. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/202111/etf_skills_and_migration_country_fiche_moldova_2021_ro.pdf
5. *Hotărârea Guvernului RM cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării (DMD)* [online]: nr. 725 din 08.09.2017 [cit. 10.05.23]. Disponibil:
6. https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/hotarare_de_guvern_nr_725_2017.pdf
7. *Policies for human capital development Republic Moldova: An ETF Torino Process Assessment. European Training Foundation* [online]. 2020 [cit. 10.06.23]. Disponibil:
8. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2020-04/06_trp_etf_assessment_moldova.pdf

9. *Programul Național de stimulare a veniturilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor RM pentru anii 2022-2026* [online]. [citat 15.05.23]. Disponibil:
10. <https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/250.pdf>
11. Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea Strategiei naționale „Diaspora-2025”: nr. 200 din 26.02.2016. În: *Registrul de stat al actelor juridice* [bază de date online]. [citat 21.04.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=91207&lang=ro
12. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului pentru anii 2011-2020: nr. 655 din 08.09.2011. În: *Registrul de stat al actelor juridice* [bază de date online]. [citat 10.05.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=56020&lang=ro
13. *Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030”* [online]: nr. 377 din 2020 [citat 10.05.23]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr40_12_0.pdf
14. VICOL, D.; PISTRINCIUC, V. „*Diaspora nu este paralelă!*” [online]. [citat 10.05.23]. Disponibil: https://ipre.md/wp-content/uploads/2021/07/Nota-Analitica_Diaspora-nu-este-paralela_RO.pdf